

Odpovědi na otázky Johany Borovanské

1) Do svých 15ti až 16ti let jsem se o filosofii moc nezajímal; neměl jsem ostatně ponětí, co to je, znal jsem jen to pojmenování. Rád jsem však diskutoval; za války jsem k tomu měl příležitost jen v Dorostu a pak Sdružení evangelické mládeže ve vinohradském sboru (hlavně díky vikáři Joklovi mělo ‚studování‘ biblických textů takřka proto-seminární charakter). Tam také se mi prostřednictvím jedné sdruženky (resp. jejího staršího bratra) dostalo příležitosti, opsat doma na stroji (z diktátu) strojopisnou kopii textu *Útěchy z filosofie* nedávno předtím zemřelého Emanuela Rádla (kopie, původně vypůjčená asi od dr. Navrátila, nám byla nakrátko poskytnuta středoškolským profesorem, matematikem Milošem Maternou, před válkou snad jediným českým skutečným pěstitelům symbolické logiky, a ta kopie musela být zase vrácena). Teprve na závěr septimy a po celou oktávu jsem s chutí diskutoval v hodinách filosofie, ale také jiných předmětů, s náhle mezi spolužáky vylíhlými a velmi sebevědomými zastánci marxismu. Přímé znalosti marxismu jsem tehdy čerpal převážně z právě vyšlého překladu Leninova Materialismu a empiriokriticismu (a několika dalších tehdy vyšlých brožurek). Mým původním cílem po maturitě bylo však studovat logiku, zejména matematickou resp. symbolickou (už v sextě a septimě jsem se pokoušel číst první díl velkého společného díla Russela a Whiteheada *Principia mathematica*, který jsem měl koncem války vypůjčený z knihovny Jednoty matematiků a fyziků (jejímž jsem byl tenkrát členem, podobně jako i společnosti astronomické); takové studium však bylo možné jen na přírodovědecké fakultě, a to jenom v rámci matematiky jako oboru (kde o tom ovšem tehdy nikdo nepřednášel). Protože však potom na filosofické fakultě nějaké přednášky z logiky přece jen byly ohlášeny (čtyřsemestrová přednáška J.B.Kozáka, proseminář Jana Patočky, vybrané partie z logiky a noetiky Ladislava Riegra a dokonce „Symbolická logika“ z Ruska dovezeného marxisty Arnošta Kolmana, kterého pak brzo čekal poněkud divoký osud), zapisoval jsem si zprvu něco do přírodovědeckého indexu, ale po roce jsem přešel na fakultu filosofickou a do nového indexu jsem pak ještě rok zapisoval přednášky a semináře z matematiky, kterou jsem rozhodně chtěl také absolvovat. Ne-li nadšencem, tedy velkým „milovníkem“ filosofie jsem se však stal teprve na semináři soukromého docenta Jana Patočky, kde jsme velmi pomalu četli a hned také diskutovali několik prvních stránek Husserlových *Logische Untersuchungen*.

Ještě v průběhu prvního roku mých studií mne Patočka pozval (jako nejmladšího) do svého soukromého, „domácího“ filosofického semináře v Hošťálkově ulici, kde se už nějaký čas četla mnohokrát proslovená a stále přepracovávaná Heideggerova přednáška *Vom Wesen der Wahrheit*, která mne pak měla provázet a provokovat ještě po dlouhé roky. Rozuměl jsem tehdy trochu jen prvním stránkám, ale zasloužil jsem se alespoň tím, že jsem německý text celý opsal na stroji a s pomocí vikáře Vladimíra G. Eiderny pro všechny účastníky rozmnožil na ormigu (který tehdy ještě volně fungoval na farním úřadě, lihový otisk však bohužel po několika letech zcela vybledl). Mé zážitky z tohoto domácího semináře (ještě před Únorem '48 se Patočka zřejmě obával, že čtení na fakultě by v jeho prospěch příliš nepůsobilo) ve mně spolu s proseminářem z předfenomenologického Husserla (v Břehové ulici) zanechaly stopu na celý můj další život. - Pak už pro mne s takovými neoficiálními semináři nebylo nadlouho nic; ale četné diskuse s přáteli, většinou mladými teology, vikáři a faráři, mi byly po roky bohatou „náhradní“ formou.

Když jsem po čase po relativně krátkém angažmá ve funkci pouhého externisty na Komenského bohoslovecké fakultě (1969-70) musel své kontakty s „dálkovými“ studenty teologie zakončit, žádali někteří z mých studentů, abych s nimi pokračoval soukromě. A tak jsme se nějaký čas scházeli v jednom tehdy dočasně uvolněném bytě v domě Diakonie v Belgické ulici; ale studenti to asi dost netajili, a tak si s nimi „popovídal“ jeden jejich tehdejší profesor a řekl jim, že to s nimi špatně dopadne, když toho nenechají. Tak odpadli někteří další, ale několik jich přece zůstalo, a pak zase přibývalo několik dalších (i neteologů) a zájem trval dál. A tak jsme se začali znovu scházet v různých soukromých bytech, jak si to sami studenti (zájemci) našli a domluvili. A to trvalo až do 8. listopadu 1971, kdy jsem byl (spolu se ženou a dvěma přáteli, z nichž jedním byl můj vršovický farář) zatčen a pak souzen a odsouzen (a napodiv před nástupem trestu, jehož odložení o 3 měsíce mi po čtvrt roce čekání bylo mým prvním, městským soudcem

zamítnuto, nejspíš protože rozsudek byl po odvolání k Nejvyššímu soudu potvrzen, jsem byl k počtě velkého Února 1973 ještě s několika málo dalšími podmínečně amnestován, zatímco můj farář amnestován už nebyl - já jsem prý jen pobuřoval, kdežto od podvracel). Nějaký poměrně krátký čas jsme se semináři z opatrnosti nepokračovali, ale pak jsme s nimi začali znovu; avšak brzo ne už jen s jednou skupinou, ale hned s několika a menšími. Soukromých (bytových) seminářů už tehdy začalo vůbec přibývat (a ne vždy jen filosofických); občas jsem byl do některých také zván, ale obvykle jsme to nechťeli propojovat a tím ještě víc provokovat. Na mých seminářích jsme se snažili být tak nenápadní, jak jsme to jen dokázali (o příštím místě a datu jsme nemluvili ani netelefonovali, ale nechali jsme kolovat papírek, a podobně). Když jsme v předjaří 1980 zahajovali u nás v bytě ten už naprosto neutajovaný pravidelný pondělní seminář (po Tominově vzoru), musel jsem zrušit čtyři své v té době ještě udržované semináře „nenápadné“, a doporučil jsem těm účastníkům, kteří by ještě mohli něco ztratit, aby přestali docházet, protože s nějakými represemi se dalo počítat. (Tím už s těmi vzpomínkami teď skončím.)

2) Zmíněný „tehdejší způsob studia“ (a míní se ono společné přemýšlení a diskuse v domácích seminářích) mělo jednu velkou výhodu, že mladí lidé přicházeli dobrovolně a dokonce spontánně. Ale mělo to také nevýhodu, totiž nemožnost selekce, ba vůbec kontroly vlastní jejich motivace (pro řadu účastníků to možná byla hlavně forma jejich protestu nebo jiný takový „nepravý důvod“). Velkou nevýhodou ovšem byla nesystematičnost (tu jsme se my sami pokoušeli částečně překonávat, ale s cizími přednášejícími to bylo prakticky nenapravitelné). A vůbec nebylo možno kontrolovat, ba ani odhadovat intenzitu „domácího studia“, k němuž měla práce v semináři povzbuzovat a inspirovat. Ve filosofii je po mém soudu rozhodující osobní kontakt učitele se žákem, nikoli přednášení; takový osobní kontak je ovšem i dnes často „ve psí“.

3) Zahraniční návštěvy byly pro nás především morální oporou či podporou a jistým způsobem (po prvních excesech) i jakousi ochranou před policií. Přinášely (někdy) i řadu užitečných podnětů pro naši vlastní práci. Ale nikdy se nemohly stát náhradou fakultního studia (jako tomu částečně bylo později např. se zájemci o teologii), o tom nemůže být sporu. Jde o problematické srovnávání nesrovnatelného.

4) Jediným možným „aktuálně naléhavým“ tématem „v době komunismu“ bylo to, čím jsme se dost do hloubky zabývat nemohli: byla to totiž právě ta „doba komunismu“ („a co k tomu náleží“). Takže jsme se museli předmětně zabývat ‚jakoby‘ něčím jiným - a tu „dobu“ tu a tam komentovat jen na okraji a ještě nenápadně (resp. v převleku na něco ‚jakoby‘ jiného). Ale: co to podle Vás je ta „doba komunismu“? Různá období nerozlišujete? Něco jiného je těch několik let fungujícího a přežívajícího „stalinismu“, něco jiného šedesátá leta, po intervenci neslavně zakončená selháním „dubčekismu“, a pak ta celou společnost degradující a demoralizující doba husákovské normalizace, ke konci také již unavená, rozkládající se a dokonce trochu vystrašená i perestrojkou, natož vývojem polským a maďarským (a docela nakonec znovu východoněmeckým). Domácí semináře byly nemyslitelné za stalinismu, téměř zbytečné v šedesátých letech (tam už bylo i veřejně možné něco takového, jako semináře v Jirchářích), a za normalizace zpočátku byly zase také téměř nemožné, pak čím dál „možnější“.

5) Označovat celou dobu od Února po Listopad za „totalitu“ je prostě nesmysl, politologický omyl a neznalost toho, jak skutečná „totalita“ vypadá (a jak je neudržitelná). Ani první křesťané, když se museli skrývat a scházet se v „podzemí“, eo ipso ještě nežili v „totalitě“ (byla to tenkrát v Římě doba relativní náboženské svobody, vadili jen židé, a křesťané byli považováni za židovskou sektu). A na druhé straně si dovedu docela dobře představit, že k nutnosti se filosoficky uchýlit do soukromí a do „podzemí“ (či spíše do ústraní) můžeme být dotlačeni i ve společnostech údajně (i doopravdy, ale jiným způsobem) „netotalitních“. A konečně: filosofie

přece nemusí být pěstována vůbec!?! K filosofii nás přece nic vnějšího nenutí, nedonucuje; filosofii resp. jejím prostřednictvím můžeme být jenom „oslovováni“; a ani to nikoli „nutně“.

6) Co je to podle Vás politická svoboda a nesvoboda? Záleží na tom, jak ta slova sami myslíte a chápete. Politická svoboda je pro filosofii užitečná a cenná, ale není pro filosofii ani podmínkou, ani nutným předpokladem. Svoboda filosofovat je do politických svobod (a práv) nepochybně zahrnuta, ale sama k filosofování nijak samozřejmě nevede. Ve filosofii má svoboda naprosto odlišnou roli než v politice. Myslet filosoficky svobodně neznamená především myslet jakkoliv a libovolně; filosofie (opravdová filosofie) je disciplína (nejen „obor“), je to řehole, v níž tzv. „svoboda“ znamená jen „právo“ kdykoli opustit nějakou dosavadní myšlenku (dosavadní „přesvědčení“), jakmile rozpoznáme jeho nepravost a mylnost, a osvojit si (nebo vymyslet) nějakou jinou myšlenku, dokud její eventuelní mylnost zase při kritickém přezkoumávání nezjistíme. Filosof má ovšem zájem na tom, aby mohl žít ve svobodné společnosti, ale když žije ve společnosti nesvobodné (nebo jen nedostatečně svobodné), není tím od filosofování ani osvobozen, ani před Pravdou exkulpován. A pokud mluvíme o „legalitě“ (a přitom víme, o čem je řeč), pak každá „legální“ filosofie je pouhá pseudofilosofie a pa-filosofie; bylo by to v jiných souvislostech asi poněkud přehnané, ale zde to je po mém soudu docela na místě říci: filosofie je „ilegální“ svou podstatou, protože má svá vlastní, zvnějšku nevynutitelná, ale ani nelikvidovatelná pravidla a normy, které žádný filosof nikdy nemůže a nesmí odvozovat od jakýchkoli společenských nebo státních „zákonů“, ba ani se snažit nějak do nich „vejít“, „vměstnat se“ do nich.

7) Pokud máte na mysli cizince, kteří k nám tak hojně přijíždějí, za nejcennější setkání pro sebe považují na prvním místě Paula Ricoeura (ale je to trochu i osobní, viděl a slyšel jsem ho poprvé jako student v roce 1947 v Belgii, a pak až po 33 letech na náměstí Míru v Praze, a další den u nás doma s jeho skvělým výkladem ad hoc „o subjektu“); bylo by to poněkud nespravedlivé vůči ostatním, kdybych nezmínil také to, že jsem jeho myšlení už dost slušně, byť v omezeném rozsahu, znal z dřívějšíka. Inspirativní pro mne (zcela osobně) byli svými jednotlivými myšlenkami i někteří další, např. Davidson, Ijsseling, Montefiore, Adriaanse, Rorty; s Derridou jsem se opravdu „setkal“ a myšlenkově sblížil až později, když už byl nemocný (jeho pražská návštěva s tím jeho „slavným“ zadržením na Ruzyni byla inspirativní spíš pro něho než pro nás). Většina přednášejících byla zajímavá, jen někteří (nemnozí) byli spíš zklamáním (pro mne; za nikoho jiného nemohu mluvit), ale filosofie se málokdy ujme z jednotlivých semínek.

8) Asi to důležité bylo, ale jinak, než si možná představujete. Naprostá většina katedrových filosofů udržuje tradici (nebo aspoň připomíná tradici) a předává vědomosti (v tom je ovšem proto mohou docela dobře nahradit dobré knihy). Jedním z velkých problémů každého filosofa je jeho často velká odtrženost od „skutečné skutečnosti“; filosofové si odedávna rychle navykají jakémusi svému oficiálnímu postavení a zaštitění v různých „akademiích“ a „lykaiích“. A protože filosofická tematika a problematika je ještě nesrovnatelně širší než jakákoli problematika a tematika vědecká (a ani jednotlivé odborné vědy není dnes nikomu možné „zvládnout“ v úplnosti, takže vědci se uchylují nejraději do svých úzkých speciálností), mladí adepti této nádherné disciplíny (a nezdědka pod vedením svých namnoze ne zcela nejlepších učitelů) mají tendenci se hltavě a bez trávení cpát vši možnou literaturou - a stávají se tak nikoli filosofové, ale adepty mnohovědní. Z historie je nám známo, že se filosofové často živilí jinak než přednášením „o“ filosofii a jiných filosofech. Nemyslím, že by pro Sókratovo myšlení byla důležitá jeho profese kameníka, ani pro Spinozu jeho broušení čoček, atd. Ale jde ještě o jinou věc: filosofie je bytostně reflexí. A proto je pro každého opravdového filosofa důležité, aby měl co reflektovat. A má-li jeho kritická reflexe mít smysl, musí mít nějaký smysl také to, co reflektuje, a co víc: měl by to důkladně znát ze své *praktické*, tj. přímé osobní zkušenosti. Proto má pro něho daleko větší význam třeba nějaká od filosofie velice vzdálená činnost, které se však s láskou a snad i s trochou náruživosti oddává, a to tím, že tak sbírá naprosto nové a odlišné

zkušenosti také (a zejména) pro své kriticky reflektující filosofické aktivity. Nejhorší jsou encyklopedičtí filosofové, kteří vědí z druhé a třetí ruky až překvapivé a mnohočetné detaily, ale žádnou druhou odbornou disciplínu nikdy nepěstovali, a kterým chybí každá hlubší, osobní zkušenost s něčím „nefilosofickým“. (Stačí si pozorně prohlédnout, co všechno opisoval a po jiných „specialistech“ opakoval třeba Hegel ve své *Encyklopedii věd*. A to zdaleka nejmenuji ten nejhorší příklad!) A kromě toho je třeba si přát, aby vedle filosofů „akademiků“ existovali také filosofové více nebo méně těžko zařaditelní, dokonce snad i jurodiví, kteří si filosofováním nevydělávají, tj. kteří si za své *filosofování* nenechávají platit. (To je pak totiž vždycky stahuje do nebezpečí sofistiky, eventuelně nějakého *pábení*.)

9) Odmítám brát pouhou *okolnost*, že se někteří scházeli „v podzemí“ (ostatně to bylo někde v patrech nějakých domů! - tedy v „nadzemí“!), jako nějaký „svéráz“, a už vůbec ne jako něco *perspektivně* pozitivního do dob následujících.

10) „Prostředí“ není nic objektivního, ale vždycky je nějak vztaženo k něčemu, co je jeho „středem“. Pro *mne* osobně se tedy prostředí změnilo podstatně, ale kromě toho, že bylo skoncováno s dominancí marxismu-leninismu, se toho jinak vlastně pro „českou filosofii“ mnoho nezměnilo. Přišli sice na vysoké školy někteří noví lidé, ale bez patřičné selekce (zejména na nové, malé university). Změnila se terminologie, způsob myšlení však mocně přežíval a přežívá. A takřka beze vztahů (a tedy bez konfrontace, natož kritických konfliktů) se začaly importovat jiné způsoby, dovezené odjinud (hlavně ze Západu). To však bylo přínosem jen někdy; jindy - a to dost často - to bylo jen „vyhovování“ některým požadavkům (spíš banálním) a jistému druhu „vkusu“. Nových myšlenek bylo a stále je málo (místo toho máme jen nové druhy „žargónu“).

11) Rozhodující pro změnu „prostředí v české filosofii“ „po revoluci“ (ale nešlo přece o revoluci, jen snad o náznaky v prvních měsících, nakonec šlo o trapnou restauraci!) nebyl onen údajný přechod z „podzemí“ do „zázemí“, ale to, že se katedry filosofie opět dostaly pod nový typ úřední kurately. Filosofie byla všude zaváděna (pokud tam už dříve nebyla v podobě „marxismu-leninismu“), ale většinou chyběli noví učitelé (pokud nějakí skutečně noví přišli, měli větší nebo menší potíže s habilitacemi a profesorskými řízeními, čímž byli až na výjimky tvrdě „neutralizováni“). Největší chybou podle *mne* bylo zrušení dvouoborového doktorského studia na „univerzitách“ (ale i slovo „univerzita“ bylo zbaveno původního významu a je strašně rozostřeno!) a zejména, snad ještě větší chybou, zrušení povinnosti na filosofických fakultách zvolit si za druhý obor filosofii. Tím byla sama filosofie redukována na jeden z oborů a bylo připuštěno jednoborové studium filosofie.

12) Tady mohu vyjádřit jen svůj soud, který nemohu nijak opřít o nějaké „prověrky“ toho, jak to na různých velkých nebo malých univerzitách vypadá. V cizině je běžné, že se různé univerzity liší v úrovni i pověsti. Vzhledem k tomu, že u nás filosofická kritika takřka neexistuje a navíc panuje vůči kritickým pokusům naprostá averze (kritika se považuje za napadení!), a také vzhledem k tomu, že nedostatek kritičnosti a kritiky je úředně nahrazen různými (většinou statistickými) parametry, které je schopen vstřebat i úředník na ministerstvu, aniž by měl ponětí o věci samé, rozlišování úrovně na různých školách je většinou založeno na pouhých více nebo méně nahodilých dojmech, takže k zlepšování stavu dochází pouze velmi pomalu a většinou pouze individuálně, jednotlivě, nikoli soustavně.

13) V devadesátých letech jsem hlavně ze dvou důvodů přednášel způsobem, který býval často odmítán (hlavně za mými zády) nejen kolegy i funkcionáři, ale byl leckdy znevažován i samými studenty, a to proto, že ani jedni, ani druzí neměli ponětí o tom, že ve filosofii nejde na prvním místě o znalosti a paměť pro opakování slyšeného či přečteného, ale o způsob myšlení, což vyžaduje docela jiný kontakt se studenty než v jiných oborech (jako příklad mohu uvést třeba to, že jsem navzdory politováníhodné mimořádnosti své akademické dráhy musel skončit svou

působnost na FF před dosažením věkové hranice 70 let, zatímco pro konformnější kolegy to nemuselo platit, ba dokonce třeba ani pro Machovce).

14) Těžít ze zkušeností může zásadně každý. Sám si nemyslím, že by filosof nutně potřeboval projít zkušeností práce v tzv. „podzemí“ (přesněji: oficiálně negarantované či dokonce stíhané). Po mém soudu je hlavní věcí to, aby se choval stále stejně, tj. aby se nepokoušel „vyhovovat“ ani pod tlakem úředníků, ani pod tlakem politiků či médií, ani pod tlakem jiné „společenské objednávky“. Mám-li vzpomenout jednoho slavného ne-filosofa, mohu snad také říci, že filosof má ex cathedra přednášet a trvat n svém v duchu „žer ptáčku - nebo chcípni“, a ani mimo katedru že nemá dělat moc kompromisů.

15) Máme řadu solidních myslitelů, ale většinou nejsou moc originální. Zajisté, ne každý filosof musí být originální. Ale přílišná absence originality je po mém soudu přece jen na pováženou.

16) Žádných velkých změn jsem si zatím nevšiml. A také jsem zatím nepostřehl, že by vzniklo nějaké velké dílo. Asi k tomu zatím nepřišel ten pravý „čas“.

17) „Filosofické vzdělávání“ je vlastně něco jako kvadratura kruhu. Vzdělávat a „poučovat“ lze pouze „o“ filosofii a filosofech, ale opravdová filosofie je něco docela jiného, totiž něco, co musí být vyvoláváno, přivoláváno, provokováno - a co musí najít ‚správnou‘ odpověď, z níž opravdový filosof pozná budoucího opravdového filosofa-kolegu. Zkoušející, který předem ví, co má student odpovědět (anebo co skutečně ‚musí‘ odpovědět, pokud má být v jeho očích ‚zdatný‘), nemůže nikdy inspirovat kde skutečnému filosofování. A pokud se mezi jeho žáky nakonec najde opravdový filosof, bude tomu *navzdory* nevhodnému „učiteli“. Nějaké nové „podzemní“ formy filosofování snad (zatím) nehrozí, ale „opravdová filosofie“ (orthé filosofía) si rozhodně bude muset najít nové formy působení mezi lidmi, možná dokonce nezávislé na akademických manýrech.

18) Myšlenka, že filosofii nelze „učit“, je prastará; a po mém soudu hluboce pravdivá. Přesně vzato lze „učit“ pouze technikám, ale filosofování je vším jiným spíš než „*techné*“ či „ars“, tedy „dovednost“. Učit lze sofistice; sofistika je však největším nebezpečím pro každého filosofa - je to filosofická (či spíše pseudofilosofická) *hybris*. A druhým velkým nebezpečím, tentokrát pro univerzity, je jejich jakýsi přerod či spíše hybridizace v „technické univerzity“, kde se vyučuje zdatností, a to tak, že větší odborníci školí menší odborníky, aby se stali taky většími odborníky. Univerzity přestaly být „uni-versitami“ (a staly se multiverzitami), a to proto, že jim chybí to, co by mohlo napomáhat jejich případné obnovující se integraci (ve smyslu onoho „ad unum vertere“, byť i to je ne zcela vhodný termín). Ale nerad bych opomněl ještě jednu velmi starou myšlenku: filosof nutně potřebuje hodně věcí znát (ovšemže nikoli „všechny“!), ale „mnovědění nenaučí rozumnosti“, neboť „moudrost je ode všeho oddělena“, a filosofie není moudrost, nýbrž touha po moudrosti a mocná láska k ní (a já ještě na místo „moudrosti“ stavím „pravdu“: takže filosofii chápu jako touhu po pravdě a lásku k pravdě).

19) Problém „pravdy“ je pro mne celoživotně hlavním (a možná - podle některých - dokonce vposledu jediným) filosofickým problémem. Ale já se nedomnívám, že to do českých tradic vkládám - já jsem to v nich opravdu našel, alespoň tu a tam. A neříkám, že to je hlavní tradice (na základě nějakých statistik), ale že to je tradice nejdůležitější - není to přece věcí nějaké „objektivity“. A rovněž neříkám, že to je nějaká česká specifičnost - vždyť je docela možné, že podobnou „tradici“ (zase alespoň „tu a tam“) mohou najít také jiní a jinde. Vždyť jsem je v mezích svých možností k tomu i vybízěl ! (A že neúspěšně? To nevypovídá o té myšlence, ale o nich - a ovšem také o mně, že jsem to nedokázal lépe!) Vždyť to je jedna z nejpozoruhodnějších myšlenek *evropských* !

20) „Filosofie“, která si „nerušeně“ žije a myslí jen tak sama pro sebe, je nejen zbytečná, ale především scestná. Může nicméně i tak na leccos zajímavého přijít; „to pravé“ totiž může „oslovovat“ koho chce a kdy chce. Ale „to pravé“ je vždycky také - a dokonce především a na prvním místě - „výzvou“. Filosof „osamocený“ ve své „duševní laboratoři“ tedy osloven být může; ale pokud i nadále zůstane jako osamocený a dokonce skrytý ve své laboratoři, ve skutečnosti zradil. Zradil tu pravdu, kterou měl milovat a vyslyšet!

L v H .

--- --- ---

V Písku, 10. 7. 2012.

Odpovědi na tyto otázky

Otázky pro Ladislava Hejdánka

- 1) Mohl byste nám ve stručnosti vylíčit svůj filosofický životopis? Kterých filosofických seminářů jste se účastnil před Listopadem? Které z nich jste sám organizoval? Co Vás k tomu motivovalo?
- 2) Měl tehdejší způsob studia nějaké přednosti, které se po revoluci z akademické práce vytratily? Jaké obtíže naopak představovalo studium filosofie „v podzemí“?
- 3) Jakou roli hrály v té době zahraniční návštěvy přednášejících? Jak zpětně hodnotíte přínos těchto kontaktů? Pozoroval jste nějaké rozdíly mezi západními a našimi filosofy, co se vztahování se k filosofii týče?
- 4) Jakými filosofickými tématy jste se zabýval v době komunismu?
- 5) Proč musí být filosofie v době totality provozována v „podzemí“?
- 6) Jak souvisí zaujetí pro filosofii s politickým klimatem v zemi, politickou svobodou a nesvobodou? Je ilegální postavení filosofie pro tento obor něčím podnětné?
- 7) Kterých osobností z bytových seminářů jste si nejvíce považoval? Která díla z té doby považujete dodnes za aktuální?
- 8) Bylo pro Vaši předlistopadovou filosofickou činnost důležité to, že jste profesně dělal jiné povolání?
- 9) V jakém smyslu se svéráz filosofie „podzemí“ projevil a promítl do fungování institucí, v nichž lidé vzešli z „podzemí“ po převratu působili?
- 10) Jak se změnilo prostředí v české filosofii po revoluci? Jak vnímáte přechod z „podzemí“ do „zázemí“ akademie z hlediska možností pěstování a rozvíjení filosofie? Co se tímto přechodem získalo a co se naopak ztratilo?
- 11) Má neoficiální, „paralelní“ vzdělávání i ve svobodné společnosti nějaké výhody oproti oficiálnímu, institucionalizovanému, tj. mělo by mít paralelní vzdělávání své místo i v dnešní společnosti? Jinými slovy: trpí institucionalizované vzdělávání nějakými nešvary, které mohou negativně ovlivnit samotný obor (v našem případě filosofii)?
- 12) Myslíte, že je dnešní studium filosofie v ČR odlišné oproti ostatním státům (Francie, Anglie, Německo a.j.)? A pokud ano, může to být následkem toho, že bylo za komunismu potlačováno? Cítil jste se být po roce 1989 handicapován ve srovnání s kolegy z akademického světa v západních zemích?
- 13) Jaké máte vzpomínky na události na katedře filosofie na FF UK v devadesátých letech? Jakým způsobem jste studenty tehdy vyučoval a jaké cíle jste si při výuce kladl? Měli tehdejší vyučující jednotný pohled na smysl a způsob výuky? Jak se utvářela koncepce studia filosofie?
- 14) Jak může dnešní vyučující filosofie těžit ze zkušenosti s podzemní filosofií?

15) Jak si představujete skutečného filosofa? Mohl byste jmenovat některé současné české filosofy, kterých si považujete? Jak obecně hodnotíte úroveň filosofie u nás?

16) Jak hodnotíte vývoj filosofie u nás? Pozorujete nějaký posun v přístupu k filosofii?

17) Jakou budoucnost vidíte pro filosofické vzdělávání v České republice? Které instituce mohou do budoucna toto vzdělávání nejlépe zajistit? Hrozí, že v budoucnu tento obor bude opět vyučován v „podzemí“, respektive v „paralelních“ strukturách mimo univerzitu?

18) Jak se může a má filosofie vyučovat? Je univerzita jejím přirozeným místem? Pokud ano, jak má být studium koncipováno? Co by si měl student osvojit? Lze filosofii vůbec „naučit“?

19) Zmínil jste se, že tradici české filosofie je vlastní téma pravdy. Proč se domníváte, že je to právě toto téma, které je natolik spjata s českou filosofií? Jak si v této souvislosti stojí současná česká filosofie?

20) Má mít filosofie společenský přesah či dopad, tj. je jejím úkolem i určitá forma působení v obci, nebo má právo být „osamoceným“, nerušeným sebe-vzděláváním?